GJALLARHORNET

Utges av Svenska Arkeologiska Samfundet

Årgång 35. Nr. 1. 2015

Aktuellt om arkeologi

Hej och välkomna till årets första nummer av Gjallarhornet som är fylld med allehanda intressanta inlägg och viktig information. Bland annat informeras du om det stundande årsmötet och att det blivit dags att betala årsavgiften. Tankar kring ett par nyutkomna böcker, en utställning och ett seminarium om museernas förhållande till sina samlingar ingår också. Likaså en reseberättelse som tar oss till Çatalhöyük i Turkiet och vilka de lyckliga är som i år får ta del av Svenska fornminnesföreningens stipendier.

Ola Wolfhechel Jensen

Fynden från Korsbetningen efter slaget 1361

En synnerligen intressant utställning finns på Historiska museet – *Massakern vid muren 1361*, alltså slaget utanför Visbys murar. Varför ägde det rum? Hur var situationen på Gotland innan danskarnas invasion? En kort bakgrund kan vara på sin plats.

Kung Kristoffer i Danmark var Valdemar Attedags far men hade det bekymmersamt. Ekonomin i Danmark var dålig. Kristoffer tvingades panta land till tyska furstar. Till slut var större delen av Danmark i främmande ägo och endast en lite remsa i norra Jylland var dansk. Valdemar återerövrade landet bit för bit. Men det kostade! Det skånska landskapet löstes in till Magnus Eriksson i Sverige för åtta ton silver. Även Halland löstes in. Magnus blev på detta sätt kung i tre riken – Sverige, Norge och Skåne. Det sägs vara förklaringen till tre kronor i vårt riksvapen.

Hur var läget på Gotland? Befolkningen var mycket involverad i Östersjöhandeln. Bönderna var också köpmän – ”farmannabönder”. Genom handeln blev befolkningen rik och kunde bygga de vackra kyrkorna som fortfarande finns kvar på ön. Handelsorganisationen Hansan blev emellertid allt starkare över tid och konkurrerade mer och mer med bönderna. Hansans köpmän var professionella. Köpmännen gillade inte konkurrensen med bönderna. Inte heller med det mäktiga Lybeck till vilket gotlänningarna fått avstå ledningen av handeln med Ryssland. Kyrkan var också involverad i handeln.

Det uppstod spänningar mellan stad och landsbygd på Gotland. Visby stadsmur byggdes troligen därför. Den var klar i slutet av 1200-talet – början av 1300-talet. Vidare beslöts att all handel skulle utgå från Visby till nackdel för bönderna. Valdemar Atterdag var också emot Hansans ökade makt i Östersjön och därmed Visby som utgjorde en central punkt för Östersjöhandeln. Han beslöt sig för att ta del av Gotlands rikedomar och slå ett slag mot Hansan. Magnus Eriksson fick kännedom om detta och varnade gotlänningarna. Valdemars här landsteg med 2500 soldater och 30 hästar på västra Gotland. Den torra sommaren hade torkat upp myrmarkerna i området vilket underlättade danskarnas framryckning. Spår har på ett par ställen påträffats av vapendelar efter drabbningar.

Den danska styrkan nådde Visby men trängde då inte in i staden. Bönderna på Gotland beslöt sig för att fördriva danskarna. Bönderna var rädda för att ett maktövertagande skulle innebära högre skatt. Ett stort bondeuppbåd mot danskarna ägde rum. Danskarna hade emellertid yrkessoldater med moderna rustningar och vapen. Bönderna var inte vana vid strid och hade i många fall äldre, ärvda rustningar och sämre vapen. Slaget stod utanför muren. Stadsborna vägrade öppna portarna och släppa in bönderna. De var rädda för att det skulle leda till att danskarna brände och plundrade när de intog staden.

Rustning med små lameller är en gammal gotländsk sådan.

Denna rustning med stora lameller är en för sin tid modern dansk rustning.

Slaget stod en ytterst varm sommardag. Det varade några timmar. Gotlänningarna var klart underlägsna. Många av dem var äldre och det fanns även handikappade i den gotländska hären. Efter slaget låg cirka 1800 män döda och döende i värmen utanför muren. Det var nödvändigt att få dem i jorden innan liken ruttnat för mycket. Att i en sådan situation ta av liken brynjor mm var inte en angenäm uppgift.

Lösningen blev att alla döda med rustningar och brynjor kastades i sex massgravar – gotlänningar som danskar. De bönder som dog utgjorde cirka hälften av de gotländska bönderna. Ön hade tidigare drabbats hårt av pesten. Nu tillkom åderlåtningen genom massakern. Det är inte förrän i modern tid som Gotland har återhämtat sig efter dessa förluster i människoliv!

Valdemar Attedag kom två dagar efter slaget till Visby. Stadens invånare fick fortsatt ha kvar sina handelsprivilegier. Nutida forskning visar att någon brandskattning av invånarna inte skedde såsom visas i C. G. Hellqvist stora monumentalmålning 1882.

Cirka 10 år efter slaget uppställdes ringkorset på ängen vid massgravarna. Platsen kallas därefter för *Korsbetningen*.

Massgravarna utgrävdes av sedermera riksantikvarien Bengt Thordeman åren 1928-1930. Det är många rustningar och skelettdelar från massgravarna som den intressanta utställningen på museet visar. Ett stort antal rustningar är väl bevarade. De med stora järnplattor/lameller är den tidens moderna rustningar och har påträffats på danska skelett. Med andra ord ju större lameller, desto modernare rustningar. De rustningar som har små järnlameller är alltså gamla. Vissa rustningar kan antagligen vara från 1200-talet och har antagligen gått i arv från generation till generation. Hans Hansson antar att krigargravarnas gammalmodiga rustningar är ett bevis för att bondeköpmännens förbindelser med omvärlden vid mitten av 1300-talet inte var så livliga som förr[1].

Många skallar och skelettdelar finns i utställningen förutom rustningar. Några skallar har fortfarande fastrostade brynjor på huvudet. I ett huvud sitter en armborstpil. Andra skallar visar spår av hugg med svärd och yxa. Isotopanalyser visar varifrån olika krigare kommer. Danmark och Holland har konstaterats för en del. Vad som är särskilt intressant är att det är unika rustningar. Ingenstans i Europa har så gamla påträffats. Orsaken är naturligtvis att de påklädda liken begravdes snabbt i jorden.

Det är en mycket unik och välgjord utställning som varmt rekommenderas för besök!

Nils Ringstedt

[1] Hansson, H. 1983. Visby – en centralpunkt för Östersjöhandeln. I *Den svenska historien, del 2. Från Birger Jarl till Kalmarunionen*. Stockholm.

”The Machine” river ner väggar i Çatalhöyük - en personlig reseberättelse

”Jag var tvungen att fråga för det är inte värre än att få ett ’Nej’, och det är ju inte så farligt om en tänker efter.” Jag står framför studenterna i grundkursen i Arkeologi på Göteborgs Universitet den 14/10-2014 och håller föreläsningen ”Çatalhöyük- en neolitisk urbanisering i centrala Anatolien”. Det är min första föreläsning som arkeolog. Jag är nyligen hemkommen från en personlig samt karriärsinriktad resa och jag har precis fått frågan hur det var möjligt för mig att få komma till denna fascinerande, mytomspunna, Unescomärkta plats.

Jag berättar om våren 2013 då jag kontaktade Ian Hodder för första gången och hur detta sedan resulterade i ett vänligt mail där jag var välkommen till Çatalhöyük. Förutsatt att jag kunde bekosta detta själv, då jag ansågs ha för lite arkeologisk erfarenhet. Trots att höstterminen 2013 och våren 2014 var ett inferno av arbete med uppsats, ansökningar och extraarbeten och ”vad håller jag på med?” tankar var jag fast besluten att åka till Çatalhöyük. Med hjälp av envishet, sparade pengar och resestipendiet från Svenska Arkeologiska Samfundet kunde jag genomföra en resa som resulterade i ovärderliga erfarenheter som jag på olika sätt nu efteråt kan dela med mig av.

Att undervisa för studenterna var ett av mina huvudmål när jag sökte stipendiet då jag menar att kunskap är något jag bör dela med mig av. Jag anser inte att jag har ensamrätt på min kunskap då andras givmildhet av kunskap har bidragit till de erfarenheter jag fått under utgrävningen i Çatalhöyük och genom studietiden.

Så vad för erfarenheter och tankar genomlevdes i Çatalhöyük?

Efter månader av nervositet över att åka själv till Turkiet för att leva och bo där under sex veckor med människor som jag aldrig träffat förut satte jag mig i en taxi från Konya flygplats till Çatalhöyük och kände mig mer hemma än någonsin. Dagarna som följde bestod av genomgång av regler och ömsesidig respekt för allas trevnad, då vi totalt skulle bli 160 personer på området! Mitt första möte med Ian Hodder var spännande och jag måste erkänna att jag blev otroligt nervös och kände mig liten då vi skakade hand och han frågade med ett leende ”And who do we have here?”. Jag känner en stor respekt för honom då jag under de kommande sex veckorna obehindrat kunde ställa frågor och delge reflektioner till honom kring det pågående arbetet.

Överst: Jag berättar om veckans grävning av B.113 under en av torsdagarnas ”Team Site Tour” (Jason Quinlan, Çatalhöyuk Research Project). Nederst: Jag och Maciej gräver bort fyllning ur vår byggnad som senare visade sig vara ett troligt tomrum sammanlänkat till byggnad 52 och 114 (Jason Quinlan, Çatalhöyuk Research Project).

Efter några dagar var vi indelade i pods, små grupper om 2-5 personer varav 1-2 var podledare. Grävytorna var Norra och Södra tältet samt Team Poznan Connection (TPC) och Gdansk (GDN) området som är placerade på den östra högen (läs vidare i http://www.catalhoyuk.com/downloads/Catal_News_2014.pdf). Jag hamnade i Norra tältet, i byggnad 113 med min podledare Maciej från Polen och en student, Jess, från Cardiff som gjorde ett ypperligt jobb.

Det kommande sex veckorna resulterade i att vi i snitt bar ut cirka 1 ton fyllning per dag. Rev ner väggar och dokumenterade i single context och reflexiv metodologi. Detta på en plats som är Unesco märkt. I början av säsongen tänkte jag ofta ”Oj så mycket fynd! Oj, vi hackar ner väggar! Oj vad vi förstör det som individer byggde för 9000 år sedan!” Eftersom tiden gick föll dock saker och ting på plats och tankarna på allt vi ”förstörde” avtog efterhand.

Hårt arbete, sex dagar i veckan, i ett tält där värmen var mellan 45-50 grader resulterade självfallet i diverse sjukdomar. Själv åkte jag på en klassisk ”mid-dig-crises” tre veckor in i utgrävningen där symtomen var utmattning, förkylning, vilken jag troligen åtog mig via kallduschar (vattnet värmdes av solceller och jag råkade alltid komma sist hur mycket jag än försökte skynda mig) samt sömnproblem, då vi var sju stycken i vårt rum. Jag förstod inte vad problemet var när mina grävvänner titta på mig en dag och frågade varför jag grät, jag märkte det inte ens, utan sa bara att jag var så trött. Det kändes samtidigt som om jag inte var den enda som upplevt detta. Tänker någonstans att alla arkeologer troligen har varit med om liknande situationer. Trots detta kände jag inte att jag ville åka hem utan jag var inte färdig, jag ville lära mig mer.

Dock var problemet för min del att det var så mycket som var nytt och så otroligt mycket att anpassa sig till att det i slutet av säsongen kändes som om jag inte hade lärt mig någonting. Fysiskt och psykiskt så var systemet överfullt men föreläsningen jag fick ge för studenterna på A-kursen gjorde att jag också fick perspektiv på hur otroligt mycket jag lärt mig. När jag sitter och läser om platsen idag upptäcker jag hela tiden nya saker vilket blev tydligt inför att jag skulle hålla min andra föreläsning den 20/2-2015 för en ny grupp studenter. Upplevelserna i Çatalhöyük är den största resa jag hittills varit med om både som arkeolog och personligt.

Min envishet och förmåga att ”hugga i” i fysiskt arbete och ödmjukhet när det gäller att bry sig om sina medmänniskor resulterade i att jag fick smeknamnen ”Machine” och ”Mommy”, vilka jag är otroligt stolt över. Jag kunde faktiskt vara både och, det ena förtar inte det andra.

Detta är en personlig reflektion av mig som arkeolog i utgrävningen av byggnad 113. Kanske hade ni velat veta mer om platsen och utgrävningen i sig, men den rapporten finns att ladda ner på Çatalhöyüks hemsida (http://www.catalhoyuk.com), och denna text anser jag är ett komplement till den rapporten ur ett dagboksperspektiv.

Jag vill tacka Svenska Arkeologiska Samfundet för det stipendium som ni valde att dela ut till mig, ni anar inte hur mycket stress som befriades under våren 2014. Ian Hodder, Thank you for giving me the opportunity to be a part of the project. Tack Åsa Berggren för ditt stöd både via cyber rymden men också på plats i Çatalhöyük. Christian Isendahl, Tack för att jag får hålla föreläsningarna på GU, och så klart vill jag tacka min familj och främst min fästman Victor, Tack! Det finns så många jag vill tacka men jag har inga fler rader kvar så, Tack du som stöttade mig innan och under denna resa!

Gülbin Kulbay

Med Uppsala i centrum

Uppsala universitet publicerade 2012 en 714 sidor tjock volym i A4 format om Uppsalaområdet under bronsålder och äldre järnålder in i vendeltid. Boken är författad av FD Lars Landström. Det är en arkeologisk förhistoria som är baserad på områdets miljöförutsättningar. Den 4 cm tjocka boken med två-spalt sidor är fullmatad med fakta om Uppsalaområdet – en imponerande forskarprestation och innehåller en mängd GIS-utvecklade kartor med Mälardalen, Östersjöbäckenet och Europa som bakgrund.

Det är en mycket bred ansats som bygger på såväl äldre som ny information. Här skall endast antydningsvis nämnas något om vad den innehållsrika volymen tar upp.

Landström lägger stor vikt vid bakgrunden till utvecklingen av Uppsalaområdet. Den är i grunden geografiskt betingad. Avgörande i stort har varit strandförskjutningen på grund av landhöjningen.Strandförskjutningen analyseras därför ingående utifrån olika forskares resultat på ett stort antal sidor i boken. Med denna som bakgrund skildras Uppsalaområdets förhistoria under ovan angivna tidsperioder. Boken behandlar frågor om försörjning, sjösystemens förändringar, klimatkriser, maktpolitiska förskjutningar, betydelsen av utvecklingen av tekniken att bygga båtar mm. Klimatkriser och maktpolitiska förändringar följdes åt. De störde allvarligt ekonomi och samhällsbildningar under den behandlade tiden.

Landström understryker att båten möjliggjorde för Uppsalaområdet att utnyttja sitt läge i Östersjöbäckenet. Fjärrfiske, fjärrjakt och fjärrkontakter underlättades.

Boken behandlar också möjliga olika maktpolitiska förhållanden och skeenden inom området. Håga och Gamla Uppsala diskuteras men anses inte ha varit maktcentra – däremot centrala som symboler, kultplatser och redskap för makten. De var enligt Landström inte residensmiljöer.

I boken förs också resonemang om den kontinentala germaniseringen som nådde Mälardalen och enligt Landström kan iakttas i bland annat vapengravar efter ledande militärer. Sådana vapengravar liksom fynd av ormhuvudringar ger indikationer om maktpolitiska strukturer under romersk tid i Mälardalen.

Det fanns alltså olika maktcentra nämligen Fjädrunda/Tiundaland och Attundaland. Förbindelseleder mot Östersjön kan ha behärskats av Attundaland utom över Södermanland. Helgö anses ha varit ett gemensamt ”projekt” mellan väldena i Mälardalen för att möjliggöra anknytning till europeiska elithandelsnät.

Vidare återspeglar solidi- och guldfynd i stort elithandelns högkonjunktur under senare delen av 400-talet men också händelser under 500- och 600-talen. I början av vendeltid tycks strider ha uppkommit mellan Uppsalaväldet och Attundalandsväldet. Många fornborgar brändes ner under andra hälften av 500-talet. Uppsalaområdets framträdande roll när det gäller maktstrukturer i Mälardalen och den senare riksbildningen beror sålunda enligt Landström huvudsakligen på de geografiska förhållandena över tiden. Enandet av maktstrukturerna i Mälardalen kan börja skönjas under vendeltid.

Boken är vackert illustrerad. Kartorna är utmärkta och lämnar detaljerad information om anläggningar och miljöer under varierande strandförskjutningsförhållanden. Dessutom har boken imponerande 46 sidor referenser i två spalter per sida - en lista som är en viktig källa för intresserade av Uppsalaområdet.

Nils Ringstedt

Aktuell forskningspolitik

Nationella riktlinjer för open access

Vetenskapsrådet har nu överlämnat sina förslag till nationella riktlinjer för öppen tillgång till vetenskaplig information – open access till regeringen. I enlighet med europeiska kommissionens rekommendation från 2013 till medlemsstaterna har regeringen gett Vetenskapsrådet i uppdrag att utforma nationella riktlinjer till open access. I riktlinjerna föreslås en målbild för Sverige med ett tioårsperspektiv. Riktlinjer och förslag som ska gälla för de närmaste åren föreslås också. Regeringen kommer nu att gå vidare och nästa steg är att hålla en hearing med Vetenskapsrådets förslag till nationella riktlinjer som utgångspunkt för att inhämta synpunkter från berörda intressenter.
http://www.vr.se/omvetenskapsradet/regeringsuppdrag/regeringsuppdrag/nationellariktlinjerforoppentillgangtillvetenskapliginformation.4.7e727b6e141e9ed702b1307e.html

Ny forskningsproposition hösten 2016 för perioden 2017-2020

Arbetet med att ta fram prioriteringar och områden till den kommande forskningspropositionen har inletts. Regeringen har uttryckt att de som komplement till en proposition med konkreta förslag och planer för de kommande fyra åren (2017-2020) även önskar ha en plan med ett tioårigt perspektiv. Målsättningen är att fokus ska ligga på forskning men knyta an både till innovation och högre utbildning. Regeringen har i olika sammanhang uttryckt sitt stöd för humanioraforskning – det blir intressant att se om detta kommer att avspeglas i den kommande forskningspropositionen.

Eva Stensköld
Forskningspolitiska enheten
Utbildningsdepartementet

Regional kulturmiljövård i fokus – en kortkort projektpresentation

Hur kulturmiljöarbetet ska organiseras har varit en återkommande fråga sedan 1600-talet. Från centralt håll insåg man tidigt vikten av en effektiv regional och lokal organisation. Tidvis har man förlitat sig på en redan befintlig sådan, vid andra tillfällen har man valt att bygga upp en helt ny organisation. Som ett led i den nya kulturpolitiken och reformeringen av länsstyrelsen genomfördes länsantikvarie-reformen 1976. Därmed ersattes den tidigare landsantikvarieorganisationen vars rötter går tillbaks till 1920–30-talen. Reformen väckte blandade reaktioner och har sedan dess utgjort ett fundament i den regionala kulturmiljövården.

Men trots att det gått nära nog fyrtio år sedan starten är kunskapen om länsantikvariereformen och dess konsekvenser för regional och lokal kulturmiljövård förvånansvärd bristfällig. Och det är för att om möjligt råda bot på detta som vi initierat ett projekt om denna korta men historiskt sett synnerligen viktiga epok. Vi har valt att titta både på stort och smått, från strukturella faktorer på en övergripande politisk och förvaltningsmässig nivå till hur man såg på organisation, det praktiska genomförandet och ansvarsfördelning på central, lokal och regional nivå. En inledande historisk djupdykning gör det även möjligt att komma åt och jämföra vilka historiska faktorer det är som över tid påverkat kulturmiljöarbetets organisation.

Reformen och dess eftermäle är bara ett bland många exempel på hur kunskapen om sektorns närliggande historia bitvis är otillräcklig. Att forskningen ibland försummas beror bland annat på brister i tillgängligt källmaterial. Situationen är olycklig då historisk kunskap är nödvändig för att rätt kunna planera och utveckla det framtida kulturmiljöarbetet. Brister i källmaterial innebär att nytt måste skapas. Avsikten med projektet är också att skapa för forskningsuppgiften relevant information och att utveckla arbetsmetoder för kommande samtidsdokumentation. På så vis hoppas vi kunna förekomma kunskapsluckor genom att skapa underlag som kan gagna arbetet med att utveckla det framtida kulturmiljöarbetet.

Projektet genomförs under 2015 och finansieras med medel från Riksantikvarie-ämbetets FoU-anslag. Det sker i samarbete med Richard Pettersson och Torkel Molin på Institutionen för kultur- och medievetenskap, Umeå universitet. Från RAÄ:s sida ingår Ola W Jensen, David Larsson, Birgitta Johansen. Vi ber att få återkomma med en lägesrapport längre fram.

Till de sökande av Svenska fornminnesföreningens stipendier 2015.

Styrelsen för Svenska Fornminnesföreningen har vid möte den 3 mars 2015 beslutat att utdela stipendier ur föreningens fonder enl. följande.

4.700 till FD Fredrik Fahlander, Stockholm, *till deltagande i 13e nordiska bronsålderssymposiet i Göteborg.*

5.000 till FD Svante Fischer , Stocksund, *till medverkan i projekten "Utforska under ytan – Ölands järnålder, inkluderande Sandby borg och projektet ett plundrat kulturarv".*

4.000 till FM Anna Gustavsson, Göteborg, *till arkivresor till ATA för studium av kontakterna mellan svenska och italienska arkeologer under 1800-talet.*

4.000 till Patrik Gustafsson, Nyköping, *Till studium av sten och stenhantverk och boplatser i östra Mellansverige från tidigpostglacial tid.*

4.000 till FM Aija Macane, Höganäs, *till arkivstudier i Lettland för avhandlingen "The ritual world of hunter-gatherers in Northern Europe".*

4.000 till FM Michael Neiss, Älvsjö,*till experimentell gjutning av vikingatida spännen.*

4.900 till FM Anna Röst, Hägersten, *till deltagande i 13e bronsålderssymposiet i Göteborg.*

1.965 till FK Linda Qviström, Uppsala, *till deltagande i workshop i Göteborg om belysningsförhållanden i medeltida byggnader.*

4.000 till FM Roger Wikell, Sorunda, *till C14-analyser på "späckbetong" från tidigmesolitisk tid i Tyresta, Tyresö.*

4.000 till FM Markus Fjellström, Stockholm, *till isotopanalyser från lappländska miljöer i det förkristna samhället.*

3000 till MA Irene Selsvold, Göteborg, *till vistelse vid Svenska Institutet i Istanbul för arkivstudier gällande avhandlingen "Pagan sacred places in the Christian social memory – transformation and destruction of pagan sanctuaries, temples and images in Late antiquity."*

3000 till FM Britta Zetterström Geschwind, Norrtälje, *till avhandlingsarbete om Statens historiska museum ur kulturhistoriskt perspektiv.*

4.500 till MA Kristina Öhman, Uppsala, *till forskningsresa till kyrkor i Dalarna för dokumentering av Judas Iskariotframställningar.*

Stipendiemedlen kommer att utbetalas under april månad.

Eventuella frågor kan ställas till skattmästaren doc. Margareta Kempff Östlind,
megostlind@hotmail.com

mobiltel. 070 735 68 29

Jan Peder Lamm

Janpeder.lamm@bredband.net

Stipendiesekreterare

Samlingarna & Samhället
Forskningsperspektiv och nya strategier

Medborgare, forskare och museimänniskor delar ett ansvar för natur- och kulturvärden. Museerna ska vara ett stöd för detta gemensamma ansvarstagande. De verkar genom att främja allas lika tillgång till information om kulturarvet och genom att ta tillvara, ha omsorg om och visa detta arv för vår generation och för kommande generationer.

Samhällsförändringarna utmanar museernas roller. De måste bli mer innovativa och producera mer. De ska bidra till bildningen i det mångkulturella samhället, vara magneter för turism och motorer för tillväxt och fungera både som mötesplatser för människor med olika kulturarv i en snabbt skiftande omvärld, men också som platser för konsumtion.

Och – de ska bevara sin kärna som är att förvalta och utöka samlingar och arkiv och göra utställningar som grundas på vetenskaplig kunskap. Men vilken är egentligen samlingarnas potential i vår tid? Vad är det vi inte gör med samlingarna?

Det krävs strategi och uthållighet för att lösa dessa uppgifter. Frågan behandlas just nu ingående i översynen av den nationella musei-politiken (Dir. 2014:8). Forskning kan vara en nyckel till ett bättre bevarande, men också till en bättre förståelse av samlingarnas värde, betydelse och kontext. Forskning kan också vara fortbildningsarbete inom kulturarvs-institutionerna i dialog med universitet och högskola.

Den 17 september 2014 på Bohusläns museum hölls en seminariedag om musei-samlingarna och samhället. Kulturarvsakademin vid Göteborgs universitet var arrangörer av dagen. En av Kulturarvsakademins uppgifter är att vara en plattform där gemensamma forsknings- och utvecklingsprojekt kan skapas, till fördel både för universitetsforskningen och utvecklingsarbetet inom museerna.

Det finns nu möjlighet att ta del av den här mycket inspirerande och uppskattade dagen genom ett videogalleri som ligger på Göteborgs universitets hemsida under Kulturarvsakademin.

Länken är:

http://www.criticalheritagestudies.gu.se/clusters+and+heritage+academy/heritage-academy/Video+gallery/

Tematiken diskuterades av följande (presentationerna är på svenska och till viss del danska):

● Kristian Kristiansen, CHS (Critical Heritage Studies), Göteborgs universitet

● Jette Sandahl, F.d chef för Statens museer för Världskultur och Köpenhamns museum

● Astrid von Rosen, CHS, Göteborgs universitet

● Mats Malm, CHS, Göteborgs universitet

● Christer Ahlberger, CHS Göteborgs universitet

● Fredrik Svanberg, Forskningschef vid Statens historiska museum

● Jonna Ulin, chef för Mölndals Stadsmuseum & Birgitta Martinius, Mölndals Stadsmuseum

● Qaisar Mahmood, avdelningschef, Riksantikvarieämbetet

14 oktober 2015 kommer nästa seminariedag i den här serien: *Samlingarna & Samhället 2* att arrangeras på Världskulturmuseet i Göteborg

En bortglömd bild

I föregående nummer presenterade Nils Ringstedt samfundets resa till Kreta 9–16 oktober förra året. I presentationen ingick även bilder tagna under resan. Tyvärr missade vi att i texten foga in en av dessa bilder, nämligen gruppfotot på alla som deltog där de sitter uppradade vid palatset i Phaistos och som ni nu kan ta del av i detta nummer: Bättre sent än aldrig, som det brukar heta!

Svensk antikforskning vid Medelhavet. Gustaf VI Adolf och fältarkeologi i historiskt perspektiv

Red: Frederick Whitling, Konferenser 87, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien

På inbjudan av Kungl. Vitterhetsakademien åhörde jag på Medelhavsmuseet 18 februari presentationen av en ny konferensvolym. Frederick Whitling svarade för presentationen av boken som är en sammanställning av korta artiklar/abstracts av föredrag vid konferensen *Svenskar vid Medelhavet. Den arkeologiske kronprinsen och svensk antikforskning i historiskt perspektiv*. Konferensen ägde rum 30 maj – 1 juni 2013 på Ulriksdals slott, Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet.

Konferensvolymen är bland annat avsedd att vara en forskningshistorisk resurs för kommande arbeten. I volymen beskrivs svensk arkeologi i Medelhavsområdet över en mycket lång tidsperiod – från ca 1800 och till nutid. Fokus har legat på kronprins Gustaf Adolf, sedermera kung Gustaf VI Adolf (1882-1973) och dennes roll som arkeolog och ordförande i flera arkeologiska sällskap, expeditioner och forskningsinstitut.

”Gamle kungen” eller ”kungen som grävde” hade en unik roll under sin långa tid som kronprins 1907-1950. Han var mycket intresserad av fältarkeologi och antikforskning och deltog i många utgrävningar framhåller Frederick Whitling. I skriften framhålls i flera artiklar kronprinsens/kungens roll, hans engagemang och det inflytande han utövade[2]. Det gällde inte bara finansiering av forskningsprojekt utan också initiativtagande till sådana. Vidare ville kungen ha direkt och omedelbar information om resultat som uppnåddes vid grävningarna i Italien, Grekland, Turkiet och Nubien. Kungen intresserade sig också mycket för arkeologin i Östasien.

Särskilt tog konferensen upp Gustaf VI Adolfs samordnande roll i utvecklingen av antikforskningen och den klassiska arkeologin i Sverige. Konferensvolymen syftar även till att inventera och överblicka den fältarkeologiska verksamheten och forskningen rörande projekten runt Medelhavet. Bland de många korta men intressanta artiklarna märks en som framhäver Oscar Montelius och Hans

---

Vid en nyligen företagen genomgång av *Svenska Fornminnesföreningens* arkiv i Antikvarisk Topografiskt Arkiv har jag kunnat notera hur intresserad kronprinsen, sedermera kungen har varit av fornminnesfrågor. Kronprinsen blev 1930 föreningens Höge beskyddare och deltog ända in på 1970-talet årligen i många av föreningens möten. Han delade bland annat några gånger ut föreningens Monteliusmedalj till kända forskare. Under den tid som han medverkade i föreningen hade denna ett högt medlemsantal. Efter kungens död sjönk medlemsantalet betydligt. Kungens betydelse som beskyddare var utan tvekan viktig för föreningens attraktivitet.

Hildebrands intresse för arkeologin i Italien. Båda deltog i den stora konferensen i Bologna 1871. Den kom att få avgörande betydelse som startpunkt för debatter om metallålderns perioder och för svenskarnas fortsatta engagemang i diskussionen om dessa.

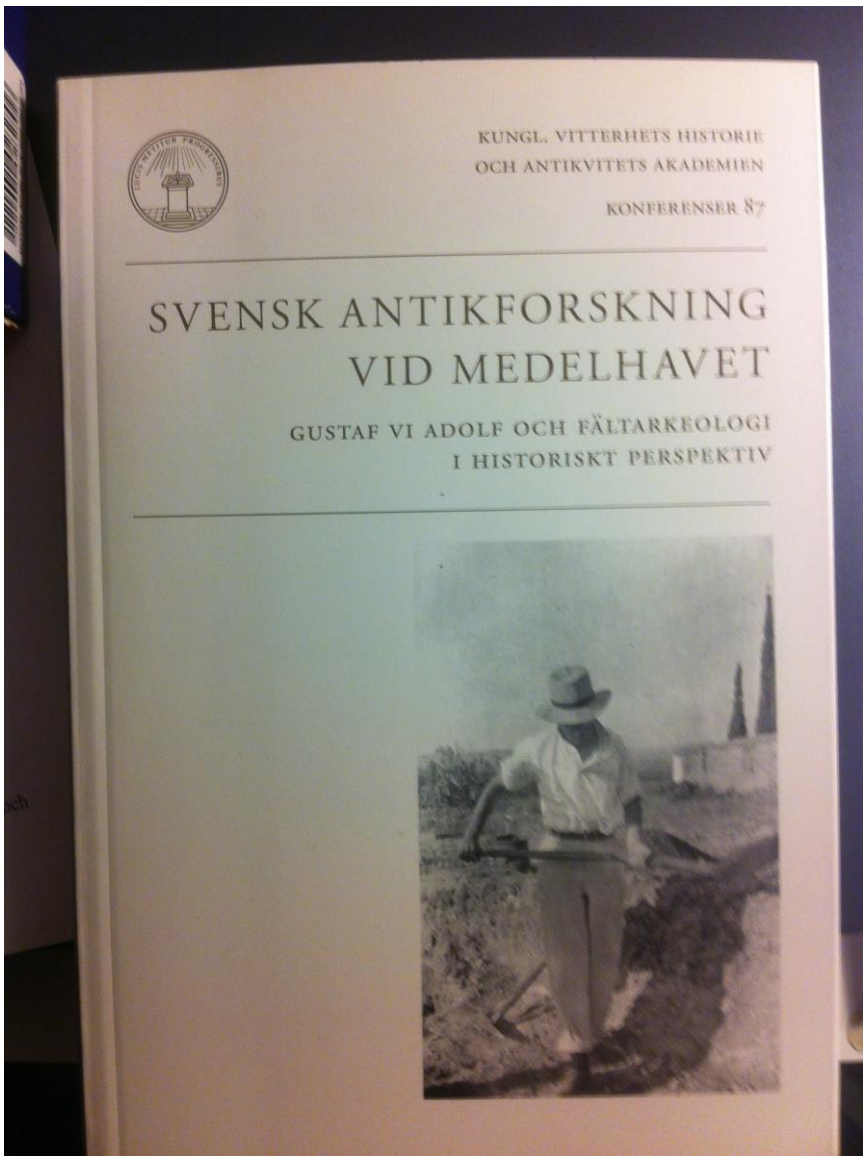

Intressant är att grunden till svensk arkeologisk kursverksamhet vid Medelhavet lades av de svenska filologerna Vilhelm Lundström och Johan Bergman i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Detta utreds i en artikel av Anna Blennow. Sam Wide och Lennart Kjellberg var arkeologer i Athen på 1890-talet och blev senare professorer i klassisk arkeologi. Båda kom enligt Gullög Nordquist att påverka hur ämnet Klassisk fornkunskap kom att utformas i Sverige.

Sanne Houby-Nielsen berättar om den svenska Cypernexpeditionen 1927-1931 och den roll som även Storbritannien hade i de arkeologiska undersökningarna i egenskap av guvernör Sir Ronald Storrs. Denne var mycket intresserad av öns kulturarv. Den svenska Cypernexpeditionen hade full uppbackning av den svenske kronprinsen. Storrs gjorde mycket för att tillgodose den svenska expeditionens önskemål. Både före, under och efter utgrävningarna hade kronprinsen en viktig roll framhåller Kristian Göransson i sitt bidrag.

De klassiska arkeologernas Axel W. Perssons, Eric Sjöqvists och amiral Erik Wetters roll och betydelse för grävningar i Medelhavsländerna och deras samarbete med kronprinsen/kungen framhålls i några konferensbidrag.

Den 116 sidor tjocka konferensvolymen (där jag endast har nämnt en del bidrag) ger en översiktlig och intressant orientering om svensk arkeologisk verksamhet över tiden i Medelhavsländerna och den stora betydelse som kungahuset hade!

Nils Ringstedt

Svenska Arkeologiska Samfundets årsmöte 2015

Välkomna till Svenska Arkeologiska Samfundets årsmöte!

Plats: Östermalms Föreningsråd, rum 2

Valhallavägen 148

Ingång hörnet Valhallavägen/Värtavägen vid busshållplatsen

Buss: 1,4 och 72 stannar utanför

Tunnelbana: till Karlaplan, uppgång Valhallavägen, rakt över gatan.

Tid: Tisdag den 28 april kl. 17.00 -19.00

Program:

17.00–18.00 Årsmöte SAS

18.00 -18.20 Kaffe

18.20 -19.00 Pernilla Flyg, Statens Maritima Museer presenterar arbetet med och resultatet av den dykpark som SMM håller i utanför Dalarö.

Dagordning för årsmötet

§ 1. Mötets öppnande.

§ 2. Fråga om mötets behöriga utlysande.

§ 3. Fastställande av dagordning.

§ 4. Val av mötesordförande, mötessekreterare samt två justeringsmän tillika rösträknare.

§ 5. Upprättande och justering av röstlängd.

§ 6. Behandling av förvaltningsberättelse och revisionsberättelse (utdelad).

§ 7. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen.

§ 8. Val av styrelseordförande.

§ 9. Val av övriga styrelseledamöter och suppleanter.

§ 10. Val av revisorer och suppleanter.

§ 11. Fastställande av eventuella avgifter.

§ 12. Val av valberedning.

§ 13. Ärenden väckta av styrelsen eller ledamöter.

§ 14. Meddelande om beslut om stipendier ur Rosa Tengborgs stipendiefond.

§ 15. Övriga frågor.

I enlighet med stadgarna ska förslag som ledamot vill ha behandlat lämnas till styrelsen senast fyra veckor före årsmötet. Har du förslag, maila eller posta dem till ordföranden

Anita Synnestvedt:

Institutionen för historiska studier

Göteborgs universitet

Box 200 405 30 Göteborg

anita.synnestvedt@archaeology.gu.se

Gjallarhornet

Deadline för nästa Gjallarhornet är den **29 april**. Bidrag skickas till Ola Wolfhechel Jensen, helst med e-post: ola.jensen@raa.se

Alternativt: Ola Wolfhechel Jensen, Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 Stockholm. Gjallarhornet distribueras numera endast via e-post som pdf. Alternativt kan den hämtas på Samfundets hemsida som för närvarande håller på att byggas om.